

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER.....	7
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA ÇEVRE VE ÇEVRESEL ZARAR: TARİHSEL GELİŞİM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	21
A. 1970 Öncesi Dönemdeki Gelişmeler.....	24
1. İkinci Dünya Savaşı Öncesindeki Dönem.....	24
2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Dönem.....	30
B. 1970 Sonrası Dönemdeki Gelişmeler.....	34
1. 1970'li Yıllar: 1972 BM İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı).....	35
2. 1980'li Yıllar: 1982 Dünya Doğa Şartı ve 1987 Brundtland Raporu.....	42
3. 1990'lı Yıllar: 1992 Rio Konferansı	46
4. 2000'li Yıllar: 2002 Johannesburg Konferansı ve Günümüz.....	52
a. 2002 Johannesburg Konferansı	52
b. Rio+20 Konferansı	55
c. Sürdürülebilir Kalkınma İçin 2030 Gündemi.....	57
II. ULUSLARARASI HUKUKTA ÇEVRE KAVRAMI.....	59
A. Çevre Kavramı.....	59
1. Genel Olarak	59
2. Çevre Kavramının Alt Ayrımları.....	63
a. Doğal Çevre	64
b. Yapay Çevre.....	65
3. Çevre Kavramını Oluşturan Unsurlar	65
B. Uluslararası Düzenlemelerde Çevre Kavramı	66
III. ULUSLARARASI HUKUKTA ÇEVRESEL ZARAR KAVRAMI	73
A. Tanım.....	75
B. Ortaya Çıkış Biçimlerine Göre Çevresel Zararlar	79

1. Ani Çevre Zararları	79
2. Tedrici ve Toplu Çevre Zararları	80
C. Etki Alanlarına Göre Çevresel Zararlar	81
1. Bireysel Çevre Zararları	81
2. Ekolojik Zararlar	81
3. Mesafe Zararları	82
D. Uluslararası Düzenlemelerde Çevresel Zarar ve Tanımlanması Meselesi	82
1. Genel Olarak	82
2. Uluslararası Belgelerde Çevresel Zarar Tanımları	83
E. Uluslararası Hukukta Çevresel Zarar Çeşitleri	90
1. Uluslararası Hukukta Sınıraşan Çevresel Zararlar	91
a. Sınıraşan Çevresel Zarar Kavramı ve Unsurları	91
b. Sınıraşan Çevresel Zarara Sebebiyet Veren Fiiller	94
i. Genel Olarak	94
ii. Çevre Kirliliği	95
a. Hava Kirliliği	101
b. Su Kirliliği	106
c. Toprak Kirliliği	109
iii. Tehlikeli Atıkların Taşınması ve Depolanması	109
iv. Nükleer Faaliyetler	116
2. Uluslararası Alandaki Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevresel Zararlar ...	120
a. Açık Denizler	122
b. Uzay	123
c. Kutup Bölgeleri	126
d. Atmosfer	129
3. Küresel Nitelikte Çevresel Zararlar	130

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETİN SORUMLULUĞU

I. SORUMLULUK KAVRAMI	140
A. Genel Olarak	140
B. Uluslararası Hukukta Sorumluluk Kavramı	141
II. ULUSLARARASI SORUMLULUK DÜŞÜNCESİNİN GELİŞİMİ	144
A. İkinci Dünya Savaşından Önceki Gelişmeler	144
B. İkinci Dünya Savaşından Sonra Uluslararası Hukuk Komisyonunun Çalışmaları	148
III. DEVLETİN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ	155

A.	Devletlerin Sorumluluğunun "Sui Generis" Niteliği	155
B.	Devletlerin Cezai Sorumluluğu Tartışması	156
1.	Devletlerin Cezai Sorumluluk Fikrinin Oluşumu.....	156
2.	Devletlerin Cezai Sorumluluğuna İlişkin Akademik Tartışmalar.....	157
3.	Devletlerin Cezai Sorumluluğuna İlişkin Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışmaları.....	163
IV.	DEVLETLERİN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI	169
A.	Uluslararası Hukuka Aykırı Fiil	170
1.	Genel Olarak	170
2.	Zaman Unsuru.....	176
B.	Kusur Faktörünün Değerlendirilmesi	179
1.	Subjektif Sorumluluk.....	179
2.	Objektif Sorumluluk	182
C.	Zarar Faktörünün Değerlendirilmesi.....	186
D.	Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilin Devlete İsnat Edilmesi	190
1.	Genel Olarak	190
2.	Devletin Organlarının Davranışlarının İsnat Edilmesi.....	193
3.	Özel Kişilerin Davranışlarının İsnat Edilmesi	202
4.	Ayaklanma ve İç Savaş Durumu Halindeki Davranışların İsnat Edilmesi.....	205
V.	ULUSLARARASI HUKUKA AYKIRILIĞI ORTADAN KALDIRAN SEBEPLER	208
A.	Genel Olarak	208
B.	Rıza	210
C.	Meşru Müdafaa	213
D.	Mücbir Sebep.....	217
E.	Tehlike Hali	220
F.	Zaruret Hali.....	223
G.	Karşı Önlemler	227
VI.	DEVLET SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ SONUÇLARI	231
A.	İhlale Son Verme Yükümlülüğü.....	232
B.	Tekrar Etmeme Yükümlülüğü	234
C.	Onarım Yükümlülüğü	236
1.	Genel Olarak	236
2.	Onarım Türleri.....	239
a.	Eski Hale İade	240
b.	Tazminat Ödeme	243
c.	Manevi Olarak Tatmin Etme (Tarziye).....	247

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRESEL ZARAR VE DEVLET SORUMLULUĞU

I.	ULUSLARARASI ÇEVRE HUKUKU VE EGEMENLİK	252
A.	Egemenlik Kavramı	257
B.	Doğal Kaynaklar Üzerinde Mutlak Egemenlik	260
C.	Sınıraşan Çevresel Zarar ve Devletlerin Egemenlik Haklarının Sınırlandırılması	264
II.	ÇEVRESEL ZARARDAN DEVLET SORUMLULUĞU	266
A.	Uluslararası Yükümlülüğün İhlali	269
1.	Andlaşmalar	269
a.	Genel Olarak	269
b.	Çevreye Verilen Zararlardan Dolayı Devletlerin Sorumluluğunu Öngören Uluslararası Andlaşmalar ve Belgeler.....	272
i.	1972 Tarihli Uzay Nesnelерinin Neden Olduđu Zararların Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Sözleşme	272
ii.	1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.....	276
iii.	1988 Tarihli Antarktika Maden Kaynak Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Sözleşme ve 1991 Antarktika Çevre Protokolü	281
iv.	1992 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.....	282
v.	1992 Biyoçeşitlilik Sözleşmesi ve Sorumluluk ve Tazminata İlişkin 2010 Nagoya-Kuala Lumpur Ek Protokolü	284
vi.	Uluslararası Hukuk Komisyonunun Çalışmaları.....	288
a.	<i>2001 Tarihli Tehlikeli Aktivitelerden Kaynaklanan Sınıraşan Zararların Önlenmesine İlişkin Taslak Maddeler</i>	<i>289</i>
b.	<i>2006 Tarihli Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınıraşan Zarar Durumunda Zararın Tahsis Edilmesine İlişkin Taslak İlkeler</i>	<i>293</i>
c.	<i>Uluslararası Hukuk Enstitüsü 1997 Tarihli Uluslararası Hukukta Çevresel Zarara İlişkin Sorumluluk ve Yükümlülük Kararı</i>	<i>298</i>
2.	Çevrenin Korunmasına İlişkin Uluslararası Teamülü ve Genel Hukuk İlkeleri	302
a.	Sınıraşan Çevresel Zararı Önleme İlkesi	307
b.	<i>Due Diligence</i> İlkesi	322
c.	İşbirliği Yükümlülüğü	330
d.	İhtiyatlılık İlkesi	336
e.	Kirleten Öder İlkesi.....	349

f.	Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluk İlkesi.....	355
3.	Çevreye Verilen Zarardan Sorumluluğa İlişkin Önemli Uluslararası Mahkeme Kararları	360
a.	Uluslararası Tahkim Mahkemeleri Kararları	362
i.	Trail Smelter Case.....	362
ii.	Lake Lanoux and Gut Dam Arbitrations	368
b.	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Mahkemesinin Kararları	370
i.	Southern Bluefin Tuna Cases.....	370
ii.	Mox Plant Case.....	373
iii.	Pulp Mills Case	377
c.	Birleşmiş Milletler Tazminat Komisyonu Kararı.....	382
i.	BM Tazminat Komisyonu'nun Yapısı ve İşlevi	382
ii.	BM Tazminat Komisyonu'nun Çevresel Zararı Değerlendirmesi	387
iii.	BM Tazminat Komisyonu'nun Çevresel Zararın Tazminindeki Rolü	392
d.	Uluslararası Adalet Divanı Kararları.....	394
i.	The French Nuclear Test Cases.....	394
ii.	Gabcíkovo-Nagymaros Case	398
iii.	Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area Case.....	403
a.	16 Aralık 2015 Tarihli Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area Case	403
b.	2 Şubat 2018 Tarihli Question of Compensation (Costa Rica v. Nicaragua) Case	409
B.	Çevresel Zarara Sebepiyet Veren Fiilin Devlete Atfedilmesi.....	418
C.	Hukuka Aykırılığı Ortadan Kaldıran Durumlar.....	421
III.	ULUSLARARASI HUKUKTA ÇEVRESEL ZARARLARDAN SORUMLULUĞUN YÜRÜTÜLMESİNDE YAŞANAN GÜÇLÜKLER	423
A.	Zararın Tanımı ve Tespiti	426
B.	Zararın Derecesi	429
C.	Zararın Değerlendirilmesi	435
D.	Faaliyet ile Zarar Arasında Nedensellik Bağının Kurulması	440
E.	Sorumlu Devletin Belirlenmesi Meselesi	444
F.	Mağdur Devletin Belirlenmesi Meselesi.....	445
G.	Çevresel Zararın Giderilmesi Meselesi.....	449
IV.	ÇEVRESEL ZARARLARDAN SORUMLULUĞA AİT ALTERNATİF ÇÖZÜM YOLLARI	461
A.	Kusursuz Sorumluluk	462

1. Uluslararası Hukukta Çevresel Zarar İçin Kusursuz Sorumluluk Düzenlemeleri.....	462
2. Devlet Uygulamalarında Çevresel Zarar İçin Kusursuz Sorumluluk Düzenlemeleri.....	465
B. Cezai Sorumluluk	473
1. Çevreye Verilen Zarara Karşı Savaş Suçlarının Oluşturulması.....	474
2. Çevreye Karşı Bir Devlet Suçunun Ortaya Çıkması?	477
C. <i>Erga Omnes</i> Sorumluluk	480
1. <i>Erga Omnes</i> Kavramı ve Çevresel Yükümlülükler	480
2. Küresel Çevresel Yükümlülükler ve 3. Devletlerin Başvuru Hakkı.....	490
D. Küresel İşbirliği Sorumluluğu	500
SONUÇ.....	505
KAYNAKÇA.....	515